

Волков Дмитро Васильович –
заступник начальника управління
внутрішньої безпеки в АР Крим Служби
внутрішньої безпеки ГУБОЗ МВС України

Тенденції поширення злочинності у студентському та курсантському середовищі

У статті розглянуто проблемні питання, пов'язані з тенденціями поширення злочинності у вищих учбових закладах, у т.ч. системи МВС України. Визначені основні напрями злочинності, які набувають поширення серед студентської та курсантської молоді.

Проблема виховання майбутніх фахівців із вищою освітою, в тому числі й для правоохоронних органів, на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне вдосконалення особистості, на що акцентується увага в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України “Про вищу освіту” передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували “можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості” [1].

Проте, занепокоєння та тривогу викликає розповсюдження злочинності, в тому числі й організованої, серед молоді, зокрема студентської та курсантської, яка є майбутньою інтелектуальною професійною елітою українського суспільства. Саме від цієї еліти залежить рівень стабільності та й по суті майбутнє України. Стан і тенденції злочинності в студентському середовищі є індикаторами як морального здоров'я і стану суспільства, так й одним з важливих інтегральних показників результативності соціальних процесів і перетворень в країні.

Останнім часом негативні тенденції в суспільстві та в органах внутрішніх справ розвиваються паралельно. Злочинність не є виключенням, оскільки проникає в усі соціальні сфери, й органи внутрішніх справ не є виключенням. У курсантські підрозділи все частіше приходять молоді люди, що вже мають негативні звички, погляди, схильності, учасники неформальних молодіжних об'єднань не завжди позитивної спрямованості, що вимагає проведення відносно них невідкладних заходів профілактики злочинів у процесі навчання. Межі між злочинами і дисциплінарною провинною курсанта дуже рухомі, формальні й навіть умовні.

Це пов'язано з тим, що правопорушення по своїй суспільній небезпеці є серйозним кроком до злочину. Зростання соціальних відхилень у суспільстві приводить до істотних деформацій в правосвідомості населення в цілому, наближаючи і підштовхуючи до вчинення злочину не тільки тих, хто вже переступив закон, але також і законослухняних громадян, тому що необхідність правової поведінки в нашому суспільстві неухильно знижується. Очевидно, що окремі тенденції поширення злочинності серед студентства характерні й для курсантів закладів освіти МВС України. У більшості вищих навчальних закладів МВС України навчається цивільна молодь, яка може бути відповідним каталізатором щодо формування девіантної поведінки у курсантів.

Протягом останніх двох років в Україні спостерігається зниження загального рівня злочинності на 6,6 % (з 520,1 тис. у 2006 році до 485,7 тис. у 2007 році), у т. ч. загальнокримінальної спрямованості – на 7,4 % (з 475,9 тис. у 2006 році до 440,1 тис.

у 2007 році). Намітилися позитивні тенденції щодо зменшення кількості злочинів загальнокримінальної спрямованості, що вчинені неповнолітніми або за їх участю, – на 14,9 % (з 30,7 тис. у 2006 році до 26,1 тис. у 2007 році). В загальній тенденції зниження рівня злочинності намітилися позитивні прояви щодо зменшення на 12,3 % кількості втягнутих у злочинну діяльність учнів шкіл, ліцеїв, гімназій (з 6499 у 2006 році до 5699 у 2007 році). Не менш важливим є зменшення на 17,7 % кількості студентів ПТУ-СПТУ, коледжів та технікумів, які вчинили злочини (з 2444 у 2006 році до 2011 у 2007 році) [2].

Що стосується злочинності у студентському середовищі, то, на жаль, статистична форма звіту МВС України “Стан та структура злочинності в Україні (2006–2007 рр.)” не відображає зріз зазначеної категорії осіб. Проте, потреба в статистичних даних, які б свідчили про розповсюдження злочинності серед студентства, потребує внесення цієї категорії у загальну форму звітності МВС України у зв’язку з тим, що під вказану категорію підпадає значний прошарок населення нашої держави та необхідністю процесів, які у ньому відбуваються.

Враховуючи зниження загального рівня злочинності у державі, у т. ч. серед неповнолітніх, можна зробити висновок про аналогічне зниження загальної кількості загальнокримінальних злочинів, що вчинюються студентами. Поширеність кримінальних злочинів і адміністративних правопорушень серед студентів невелика. Проте, про реальне зміцнення правопорядку в цьому прошарку суспільства говорити передчасно. Існуюча в Україні економічна нестабільність, недостатній рівень соціальної захищеності молоді, відсутність дієвих законів, нормативних актів з питань правових відносин молоді і суспільства – все це формує в них невпевненість у майбутньому і призводить до таких негативних явищ як загострення криміногенної ситуації, алкоголізм, наркоманія, поширення венеричних захворювань та захворюваності на СНІД у молодіжному середовищі.

Так, зокрема, за даними Українського інституту громадського здоров’я, показники венеричних захворювань в Україні значно вищі від середньоєвропейських. Сифілісом в Україні хворіють у 92,5 рази частіше, ніж у країнах Східної та Центральної Європи.

Щодо СНІДу, то щорічно українські лікарі виявляють від 5 до 8 тисяч носіїв ВІЛ-інфекції. Загрозливим є той факт, що переважну більшість – до 75 % ВІЛ-інфікованих – становлять молоді люди віком від 15 до 29 років, що позначається на дітородному та життєвому потенціалі молоді, їх працездатності і психічному здоров’ї.

Правопорушення, що скоюються студентами ВУЗів, мають свої особливості, тенденції і спрямованість, так як студентство представляє особливе соціальне середовище, зі специфічними рисами і особливостями, а саме компактне перебування значної кількості осіб, у більшості випадків не контрольоване з боку адміністрації ВУЗів, та сформоване за відповідними правилами проживання. Так, поширеним явищем у студентському середовищі є так зване “входження” у колектив студентів та курсантів перших курсів, що призводить до численних фактів хуліганства й бійок зі студентами старших курсів. Часто такі бійки супроводжуються насильством, що спричинює заподіяння тілесних ушкоджень, знищенням чужого майна, іншими злочинними порушеннями громадського порядку. Причиною багатьох правопорушень є також непомірне вживання спиртних напоїв. Встановлено, що майже всі випадки хуліганства були здійснені студентами у стані сп’яніння. Як правило, алкоголь виступає провокуючою обставиною. Особливого фактору набуває розповсюдження на першому році навчання курсантів окремих проявів ознак “дідівщини”.

Серед негативних тенденцій, що відбуваються у молодіжному середовищі, залишається значна кількість незареєстрованих крадіжок мобільних телефонів,

комп'ютерів, фото- та іншої техніки, шахрайств, хуліганства, а це найбільш латентні прояви. За спрямованістю посягань злочинність серед студентів практично повністю складається із загальнокримінальних злочинів. Їх питома вага є стабільною та становила у 2003 р. – 99,3 %, 2004 – 99,4 %, 2005 – 99,2 %, 2006 – 98,8 %, 2007 – 98,7 %.

Цьому сприятиме відчутний вплив на молодь алкоголізму та наркозалежності, зниження рівня морально-статевого виховання, бездіяльність громадських інституцій, популяризація насильства через телебачення та розповсюдження контрафактної відеопродукції.

Необхідно зауважити, що нерідко злочини вчинюються із застосуванням знань і навичок, отриманих при навчанні, в окремих випадках – у сфері високих технологій. В першу чергу, це стосується так званих злочинів у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Викликає занепокоєність зростання кількості студентської молоді профільних факультетів (хімічних та фізичних), яку залучають з метою використання отриманих знань для незаконного виготовлення синтетичних наркотичних засобів та психотропних речовин.

Так, у березні 2008 року в м. Сімферополі при реалізації оперативних матеріалів задокументовано злочинну діяльність студента 4 курсу хімічного факультету Таврійського Національного університету, в якого вилучено 100 г метамфетаміну. Зазначений психотроп затриманий особисто синтезував з використанням псевдоефедрину, закупленого в аптеках столиці автономії.

Особливу стурбованість викликають набуваючі хибної популярності в студентської молоді екстремістські групи, що проповідують культ насильства з елементами неофашизму, ксенофобії та расизму (рух “бритоголових” або скінхедів), протиправні дії яких у т. ч. спрямовані відносно вихідців з країн Африки та Азії, які навчаються в українських ВУЗах. Неофашисти є “каталізатором” асоціальної поведінки серед молоді, що негативно впливає на міжнародний імідж України та є предметом розгляду чисельних міжнародних правозахисних організацій та правоохоронних органів [3].

Необхідно зазначити, що прослідковується орієнтація молоді на вчинення корисливих та корисливо-насильницьких злочинів і поява тенденції до збільшення “нетрадиційних” злочинів (вандалізму, а то й ритуальних убивств, схилення під всілякими забобонами до самогубства тощо).

Активно йде масове втягнення студентської молоді до структур тіньової економіки та організованої злочинності. Змінилася кримінологічна характеристика і структура угруповань правопорушників. Груповий характер – це особливість сучасної поведінки молоді. Втягнення студентської молоді навчальних закладів фізкультурної спрямованості до участі у чисельних рейдерських атаках з метою захвату різноманітних об'єктів є звичайним явищем.

На сьогодні велику стурбованість викликає рівень наркотизації молодіжного середовища. Якщо за останні 5 років кількість зареєстрованих неповнолітніх споживачів наркотиків знаходилась у межах 4,8 – 5,2 тис., то кількість навчальної молоді у порівнянні з 2004 роком збільшилась з 3,6 тис. до 6 тис. таких осіб. У 2007 році з 42,5 тис. виявлених осіб, які скоїли наркозлочини – 2,5 % складають неповнолітні (1068 осіб) та 41,7 % – особи віком від 18 до 29 років (17,7 тис.). Доля учнівської та студентської молоді серед виявлених наркозлочинців складає 1,4 % (590 осіб).

За результатами проведеного органами внутрішніх справ протягом 2008 року оперативно-профілактичного відпрацювання під умовною назвою “Тенофонд” з метою встановлення місць вірогідного збуту, каналів надходження наркотиків, а також місць їх вживання було перевірено 14,7 тис. місць навчання неповнолітніх та

молоді, з яких 478 – вищі навчальні заклади. За результатами відпрацювання у навчальних закладах та прилеглих до них територіях виявлено 345 фактів незаконного обігу наркотиків, до яких причетні учні та студенти. Порушено 218 кримінальних справ за наркозлочини, з яких 62 – за їх збут. Задokumentовано 14 схильнь до їх вживання. На території навчальних закладів та прилеглих до них територіях вилучено майже 6,5 кг наркотичних засобів і психотропних речовин, у т. ч. 5,6 кг марихуани, 579 г макової соломи, 28,2 г героїну, 127,4 г амфетаміну. В період проведення операції в стані наркотичного сп'яніння затримано 140 неповнолітніх, з них 23 – учні технікумів та 11 студенти вищих навчальних закладів.

Не останню роль у розповсюдженні наркотичних засобів відіграють студенти-іноземці, які навчаються в українських ВУЗах. 13 травня 2008 року у м. Києві затримано студента Національного авіаційного університету – громадянина Іраку, в якого вилучено 1 г героїну. У подальшому встановлено збувальника наркотику – співвітчизника та однокурсника останнього, у якого вилучено 20 г героїну. Наркозасіб наркоділок привіз із батьківщини і розповсюджував серед студентів.

Набуває негативного резонансу поширення у молодіжному середовищі синтетичних наркотичних засобів та психотропних речовин, які в більшості випадків розповсюджуються у місцях дозвілля молоді. Так, 10 січня 2008 року у м. Луцьку затримано місцевого жителя – студента Волинського національного університету, 1981 р. н., який використовував свою квартиру для вживання та збуту наркотиків, де при обшуку вилучено 25 г амфетаміну. У подальшому затримано постачальника психотропу – однокурсника останнього [4].

Спостерігаються тенденції до поширення серед студентства, у т. ч. серед курсантів, використання інформаційних технологій та доступу до глобальної інформаційної мережі Інтернет, використання мобільних телефонів, чатів, Інтернет-сайтів, як засобів прояву насилля в навчальному закладі, до яких отримали доступ агресивно налаштовані особи для здійснення насильницького тиску.

Насильство в інформаційному просторі, іншими словами “кібер-булінг”, стає однією з причин насильницьких злочинів з метою подальшого використання відзнятого відеозапису та фотографій у повідомленнях електронної пошти, мобільних телефонів (наприклад SMS, MMS), спілкування в чатах, на приватних сторінках Інтернету тощо. Саме це було однією з причин, які слугували для вчинення 22 вбивств групою підлітків Дніпропетровського регіону у 2006–2007 роках. Особливу небезпеку в зв'язку з цим представляє анонімний Інтернет-доступ, послуги якого надають Інтернет-клуби, Інтернет-кафе, навчальні заклади, бібліотеки тощо, створюючи посередницький прошарок між Інтернет-сервіс-провайдером та користувачем мережі [5].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що сьогодні потрібно вести мову про необхідність вдосконалення соціальної інфраструктури вищих навчальних закладів, активізацію та координацію зусиль усіх зацікавлених сторін, про перенесення наголосу у боротьбі зі злочинністю студентської молоді з виявлення окремих осіб, які вже скоїли злочин, на впровадження популяційної стратегії, коли увага зосереджена на ранніх проявах девіантності, на проблемних сім'ях, особах, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, формують негативні потреби та звички.

Зрозуміло, що організація виховного процесу у вищій школі – особливе і складне завдання, розв'язання якого вимагає, з одного боку, пошуку і приведення в дію нових форм впливу на студентів, відпрацювання нових методик, з іншого – активізації традиційних видів діяльності, збереження досягнень минулого. Виховання у вищій школі повинно мати творчий характер з орієнтацією на проблеми, пов'язані зі специфікою регіону, в якому знаходиться навчальний заклад. Водночас профілактична робота повинна передбачати й індивідуальну корекцію

відхилень у розвитку та поведінці студентів. Вона має покладатися на відповідних фахівців соціальних служб (педагогів, психологів, наркологів) та використовувати потенціал громади.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про вищу освіту” від 17 січня 2002 року з відповідними змінами та доповненнями // Офіційний вісник України. – 2002. – № 8. – Ст. 327.
2. *Стан та структура злочинності в Україні (2006–2007 рр.)* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/53966.jsessionid=7C2FD1F967499ECAF2BB3A4048ADBAB0>>.
3. *Рішення засідання Громадської ради при Міністерстві внутрішніх справ України з питань забезпечення прав людини від 20.09.2007 № 7 “Про результати засідання Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини”*.
4. *Про здійснення заходів з протидії розповсюдженню наркотичних засобів у навчальних закладах – Аналітично-інформаційна довідка.* – К.: Департамент боротьби з незаконним обігом наркотиків МВС України, 2008. – 3 с.
5. *Виступ Міністра освіти і науки України С.М. Ніколаєнка на спільній колегії МОН, МВС, Мінсім’ямолодьспорт 27.04.2007 р.*

The article is devoted to the problems related to the tendencies of crime spreading in the institutes of higher education including the systems of MIA of Ukraine. The main directions of crime, which get distribution among the students and cadets, are examined.

© Д.В. Волков, 2008